

bir ezeli nizamın mahsulüdür. Çünkü Hâlık, mahlûka, mahlûktan çok daha yakındır (1). Bu öyle kemal mertebesinde bir yaratıştır ki, bunun hakikatine erişmek ilim ve hikmetin salâhiyet hudutlarının çok fevkindedir. Bu üç beyitteki iç san'at inceliklerine de kısaca temas etmek faydadan hâli olmayacaktır. Çünkü Türk Klâsik Edebiyatının bir hüsüsüyeti de budur.

Birinci beyitteki «feyyaz» ın altında «su» mazmunu, «su» yun altında (وجعلنا من الماء كل شيء حي) âyetine işâret vardır. Kalblerin gizliliklerindeki sırları bilen Hakkın insana şah damarından daha yakın olduğu hakkındaki âyet-i kerimeye dayanır. Şah damarı vücûda kan verir. Kan ise su, mayı'dır. Üçüncü beyitte o hakim ve âlimlerin vasfı olan «mütebahhir» (derya gibi geniş hikmet ve ilim sahibi) kelimesi ise yine «su» dur.

Hakkın cemâlini temaşa edilecek tek vasıta «nazar» dır. Bu «nazar» göz değildir. Bir varlığa onun yaratılışındaki esrarı arayan şümüllü ve geniş bir tefekkür gözü ile bakmaktır. Bu «nazar» ın önüne mutlak varlığın zuhur ve inkişafı anında aralarında zarûri olarak teessüs eden nisbî ve izâfî alâkalar perde çekmektedir. Hakkın cemâlini temâşâ derken şâir Hak'ta cemâlden başka bir şey görmüyor. Var olan Cemâl'dir. Celâl cemâlin zuhuruna bir vâsıttadır. Bu sebepledir ki, bütün mezahir'in perdelediği tefekkür gözü önünde o, her türlü kayıttan âzâde olmak (tlak) ın görünmezlik duvağına bürünen bir güneştir. Her zerrede gizli, her zerrede âşikârdır. Esâsen kayıd (bağ) ma'nasına gelen akıl, kayıtsız (mutlak) Hakkı nasıl idrak edebilir?

Tefekkür'ün son menzili «hayret» tir. Hayret Hakkı idrâk makamlarından biridir. Hayâlî bunu çok güzel ve renkli bir matla'da ne güzel anlatıyor :

Hakkı gönül gözü ile görüp ona âşık olanlar, yine Hakkın onları sevip aşkını gönüllerine ihsan ettiği seçkin varlıklardır. Bu suretle âşikârlar onunla meşgul. Bir şey görüyorlar ki ona âşık oluyorlar; fakat sevgili ortalarında yok.

Bu beyit, hakikaten üzerinde çok uzun düşünülecek bir görüşü ihtiva etmektedir.

(1) ونحن اقرب اليه من جبل الورد

(Biz ona şah damarından daha yakınız).

Enstitü Rûhuna

Artık çekilip gitmeli zulmetli zamanlar.
Seller gibi akmakta gelen şems-i cihanlar.
Yıllarca karanlıkta kalan âlem-i İslâm
Aydınlanacak, çünkü belirmekte nişanlar.
Açtın ulu bir yol ki, cihan gelse kapanmaz.
Görsün seni gelsin de, bu ruh öldü sananlar.
Mes'ûd uyusun şimdi behey nesl-i mücâhîd!
Üç kat'aya nurlarla, fetihlerle varanlar.
Şarkın ebedî fecri ziya yüklü doğarken
Gördüm yine doğmakta beyaz saçlı

Sinanlar.

Makber gibi sessiz ve hazîn yaslı cevami'
Gülzârlara dönmekte, okunmakta ezanlar.
Üç kat'aya varmışsa deden, sen bunu az say.
İlminle, kemâlinle doğa sahn-ı Semânlar.